

ЛУКИАН
ИКАРОМЕНИП, ИЛИ
НАДОБЛАЧНИЯТ
ПЪТЕШЕСТВЕНИК

Превод от старогръцки: Александър Ничев, 1971

chitanka.info

МЕНИП

Значи, три хиляди стадия^[1] имаше от земята до луната. Това бе първият ми преход. Оттук нагоре до слънцето — към петстотин парасанги^[2]. От него пък вече до самото небе и до Зевсовата крепост — това ще бъде един ден път за един леко екипиран орел.

ЕДИН ПРИЯТЕЛ

В името на харитите, Менипе, какво така гледаш звездите и тихо си пресмяташ? От доста време вървя подире ти и слушам как странно си мърмориш за разни слънца и луни, за някакви чудати преходи и парасанги.

МЕНИП

Не се учудвай, приятелю, ако ти се стори, че говоря за високи и небесни работи: правя си наум сметка за току-що извършеното пътешествие.

ПРИЯТЕЛЯТ

Значи, ти, драги, подобно на финикийците, си определял пътя си по звездите?

МЕНИП

Не, кълна се в Зевс! Аз правех пътешествие сред самите звезди.

ПРИЯТЕЛЯТ

Бога ми, ти разправяш някакъв дълъг сън, щом, без сам да си забелязал, си спал цели парасанги!

МЕНИП

Как, драги, ти мислиш, че ти разказвам сън, аз, който току-що съм дошъл от Зевс?

ПРИЯТЕЛЯТ

Какво каза? Менип е пред нас, дошъл от небето, паднал от Зевс?

МЕНИП

Да, днес аз дойдох от самия него, от великия Зевс, след като чух и видях чудеса. Ако пък не вярваш, радвам се безкрайно, че моето щастие стои над всяка вяра.

ПРИЯТЕЛЯТ

Че как аз, божествени, олимпийски Менипе, аз, един прост смъртен и земен човек, бих могъл да не вярвам на един надоблачен мъж и, да кажа с думите на Омир, на един жител небесен? Но я ми обади, ако обичаш, по какъв начин се изкачи горе и отде намери толкова голяма стълба? Защото по лице не приличаш твърде на онзи фригиец^[3], та да предполагаме, че като него си бил грабнат от орела за виночерпец.

МЕНИП

Ясно е, че ти отдавна ми се подиграваш, и нищо чудно, ако моите странни думи ти се струват подобни на приказка. Във всеки случай за изкачването си нямах никаква нужда нито от стълба, нито да ставам любовник на орела. Аз имах собствени крила.

ПРИЯТЕЛЯТ

С това вече надминаваш и самия Дедал, щом при всичко друго ти, незабелязано от нас, си се превърнал от човек на ястреб или гарван.

МЕНИП

Правилно, приятелю! В предположенията си ти не си далече от истината, защото и аз самият си измайсторих прочутия Дедалов механизъм на крилата.

ПРИЯТЕЛЯТ

Тогава, безстрашни човече, не се ли уплаши, да не би да паднеш някъде в морето и дадеш името си на някое Менипово море, както Икар даде своето на Икаревоото?

МЕНИП

Никак! Икар нагласил перата си с восък, и когато той се разтопил от слънчевата топлина, те се разлетели и Икар естествено паднал. Моите крила нямаха восък.

ПРИЯТЕЛЯТ

Какво казваш? Не зная как, но малко по малко вече почваш да ме убеждаваш в истинността на своя разказ.

МЕНИП

Горе-долу следното: хванах един голям орел и един ястреб, от силните, отрязях им крилата заедно с раменете и... Но по-добре, ако имаш време, да ти разкажа отначало цялата си идея.

ПРИЯТЕЛЯТ

С удоволствие! Твоите думи ме вдигнаха във висините и аз вече чакам със зяпнали уста да чуя края. В името на бога на приятелството, не ме оставяй увиснал за ушите някъде по височините на своя разказ!

МЕНИП

Слушай тогава. Наистина не е красива гледка да изоставиш приятеля си зяпнал, и при това, както казваш ти, увиснал за ушите.

Изследвайки житейските въпроси, аз намирах всички човешки работи смешни, ниски и непостоянни — имам пред вид богатствата, властта и могъществото, — затова ги презрях, реших, че интересът към тях е пречка за истински интересните неща, и се опитах да вдигна очи и погледна към вселената. Една голяма трудност ми създаде тогава самият този, както го наричат мъдреците, космос. Не можех да открия нито кога е възникнал, нито кой му е творецът, нито кое е началото му, нито какъв е краят му. Но после, когато взех да го разглеждам по части, стигнах до още по-големи затруднения. Гледах звездите, разхвърляни, както падне, по небето, и жадувах да разбера какво представлява слънцето. Особено странна и съвсем необяснима ми се виждаше природата на луната. Смятах, че многообразието на формите ѝ има някаква тайнствена причина. И не само това: бързата мълния, оглушителният гръм, дъждът, снегът, стихийният град — всичко това бе за мене неразгадаемо и неразбираемо.

При това свое състояние аз смятах, че е най-добре да изуча всички тези неща от философите: мислех, че поне те биха могли да ми кажат цялата истина. Така и сторих. Избрах най-добрите измежду тях, както можеше да се съди по строгите им образи, по бледите им лица и

по дългите им бради (те веднага ми се видяха големи сладкодумци по високи въпроси и познавачи на небесните тайни), предадох в ръцете им себе си и много пари, половината от които брoих веднага, а половината обещах да им дам, когато стигна върха на мъдростта, и поисках да ме изучат за приказвач по-въздушните работи и да разбере световната наредба. Но те бяха тъй далече от задачата да ме освободят от старото ми невежество, че ме понесоха и хвърлиха в още по-големи безизходици: всеки ден ми наливаха в главата някакви начала, краища, атоми, празни пространства, материи, идеи и други подобни^[4]. Но това, което ми се струваше най-тежко, бе, че не говорех нищо в съгласие едни с други, а все противоречиви и противоположни неща. Въпреки това те искаха да ме убедят, и всеки гледаше да ме спечели за собствения си възглед.

ПРИЯТЕЛЯТ

Чудна работа! Мъдреци, пък спорят помежду си за природата и не мислят еднакво за едни и същи неща!

МЕНИП

Но ти, приятелю, ще има да се смееш, ако чуеш за тяхното самохвалство и за измамнишките им речи. Те вървят по земята, в нищо не надвишават нас, които ходим по нея, погледът им не е по-остър, отколкото на другите, а някои недовиждат от старост или мързел. И все пак те казваха, че виждат границите на небето, измерваха периметъра на слънцето, ходеха из пространствата над луната и, сякаш паднали от звездите, описваха големината и вида им. Често, ако ги запитат, те не знаят дори колко стадия точно има от Мегара до Атина, но се осмеляваха да говорят колко лакътя е разстоянието между луната и слънцето, измерваха височината на въздуха, дълбочината на морето и окръжността на земята, описваха кръгове, чертаеха триъгълници върху четириъгълници и въртяха разни кълба, уж самото небе.

После, как да не е невежество и пълно безсрамие това, че, като се изказват по така тъмни въпроси, не правят предположения, а спорят с все сила, не оставят никаква възможност на другите да ги наддумат и само дето не се кълнат, че слънцето е огнена маса^[5], че луната е населена^[6], че звездите пият вода, защото слънцето като с някакво

кладенчово въже теглело влагата от морето и я разпределяло по-равно между всички тях^[7]?

Лесно е да разбереш колко голяма е противоречивостта на мненията им. Гледай, за бога, дали възгледите им са сходни, дали не са напълно противоположни. Преди всичко схващанията им за света са различни: едни мислят, че той е несъздаден и безсмъртен, други дръзват да говорят за твореца му и за начина, по който е създаден. На тях се чудех най-много, защото те приемат някакъв бог за създател на света, без да прибавят нито от де е дошъл, нито къде е стоял, когато е създавал всяко нещо^[8]. Защото преди раждането на вселената не е възможно да мислим нито за време, нито за място.

ПРИЯТЕЛЯТ

Ти говориш за големи нахалници и шарлатани, Менипе.

МЕНИП

А какво би казал, драги, ако чуеш за споровете им върху идеите и безтелесните същности^[9] или речите им за пределното и безпределното^[10]? И тук те водят сражения с младежки жар: едни поставят граница на вселената, а други мислят, че тя е безгранична. И не само това: те обявяваха, че световите са много, и осъждаха онези, които говореха за един свят^[11]. Друг пък един размирен мъж^[12] смяташе, че войната е баща на всичко.

Какво трябва да кажа за боговете? Според едни богът е някакво число^[13], а други се кълнях в кучета, гъски и платани. Едни прогонваха всички богове и предаваха на един-единствен властта над света^[14]. И аз, като слушах за такава голяма оскъдица на богове, много се натъжих. Други пък, обратно, щедро ги изкарваха мнозина, правеха избор сред тях и едно го наричаха пръв бог, а на другите отреждаха втора или трета степен на божественост^[15]. Освен това едни смятаха, че божеството е нещо безплатно и безобразно, а други си го представяха като тяло^[16]. После, не всички бяха на мнение, че боговете се грижат за нашите работи, имаше някои, които ги освобождаваха от всяка грижа, както ние имаме обичай да освобождаваме възрастните от обществени задължения^[17]. Те ги извеждат подобни на фигурантите в комедията. Някои пък

надминаваха всичко това, по принцип не вярваха в никакви богове и оставяха света да се носи без господар и без вожд^[18].

И тъй, като слушах всичко това, аз не смеех да не вярвам на тия велегласно гърмящи и прекраснобради мъже^[19]. И все пак не знаех към кое учение да се обърна, за да намеря нещо безупречно, което другите по никой начин не могат да оборят. Тъй преживях точно онова, което казва Омир: често решавах да повярвам на някого от тях,

ала друга ме мисъл държеше.^[20]

Сред всички тия трудности аз вече не се надявах да чуя на земята нещо истинно по тези въпроси и мислех, че има само един изход от цялата тази безизходица: да се сдобия с крила и да се кача на небето. За това ми давах надежда най-вече желанието ми и баснописецът Езоп, който показва небето като достъпно за орли и бръмбари, а понякога и за камили. Да ми порастат крила, ми се виждаше съвсем невъзможно. Но ако си поставя ястребови или орлови крила — те единствени са съразмерни с големината на човешкото тяло, — може би опитът ми ще успее. Тогава улових тези птици и отрязвах на орела дясното крило, а на ястреба — лявото. После ги свързах и ги нагласих на раменете си със здрави ремъци, а на краищата им поставих дръжки за ръцете. Започнах да се опитвам, като отначало подскачах и си помагах с ръце, после, подобно на гъските, вече почнах да се вдигам ниско над земята, докосвайки я с края на пръстите си по време на летежа. Понеже работата тръгна, залових се вече по-смело за опита си. Изкачих се на Акропола, хвърлих се към скалите и се понесох към самия театър^[21].

Понеже летях безопасно надолу, започнах да мисля вече за полети високо в небето. Издигнах се от Парнет или от Химет и прелетях до Герания, после оттам — до Акрокоринт, после — над Фоля и Еримант, та чак до Тайгет. След като се упражних в смелото си дело и станах майстор високолетател^[22], захванах да мисля вече не за прости птици полети: изкачих се на Олимп и, запасен с възможно по-лека храна, потеглих право към небето. Отначало ми се виеше свят от голямата височина, но лесно свикнах и с това. Когато вече наближих

самата луна, оставил зад себе си много облаци, усетих се уморен, и особено в лявото крило, ястребовото. Слязох на луната и седнах да си почина. Загледах се оттам към земята и подобно на Омировия Зевс, наблюдавах ту страната на конелюбивите траки^[23], ту тая на мизийците, а подир малко според желанието си — Бледа, Персия и Индия. Всичко това ме изпълваше с някаква разнообразна наслада.

ПРИЯТЕЛЯТ

Разправи и за това, Менипе, та да не пропуснем нищо от твоето пътешествие. Ако и пътем си видял нещо, разкажи го, и него да научим. Аз очаквам да чуя немалко работи за изгледа на земята и за всички неща върху нея, които си видял отгоре.

МЕНИП

Правилно мислиш, приятелю. Затуй, доколкото ти е възможно, качи се на луната, тръгни мислено с мене и с мене наблюдавай цялата наредба на земята.

Отначало земята ми се стори съвсем малка наглед, искам да кажа, много по-малка от луната, така че, като се наведох, дълго се чудих де са толкова големите планини и грамадното море. И ако не бях съгледал Родоския колос^[24] и кулата на Фарос^[25], бъди сигурен, съвсем нямаше да забележа земята. Сега обаче тези високи и щръкнали постройките и Океанът, който спокойно блестеше на слънцето, ми показваха, че това, което виждам, е земята. А когато се вгледах, целият живот на хората вече захвана да се открива пред мене: ясно виждах не само народи и градове, но и отделните хора — едни плуваха, други воюваха, трети работеха земята, четвърти се съдеха; видях женичките, зверовете — с една дума, всичко, което земята кърмилница храни^[26].

ПРИЯТЕЛЯТ

Ти говориш съвсем невероятен и противоречиви работи. Нали само преди миг, Менипе, си дирел земята, която поради голямото разстояние ти се е струвала като точка и ако не е бил колосът да те оправи, може би си щял да я помислиш за нещо друго? Как тъй сега, като да си станал изведнъж някакъв Линхей, разпознаваш всичко по земята — хората, животните, та едва ли не и яйцата на комарите!

МЕНИП

Добре, че ми спомни. Не зная как пропуснах най-важното, което трябваше да ти кажа. Когато разбрах, че виждам земята, но поради голямата височина не мога да видя нещата по нея, тъй като погледът ми не можеше да ги стигне, това ме огорчи много и ме постави в голямо затруднение. Стоях умърлушен и насмалко да заплача, когато зад мене застана философът Емпедокъл, да го погледне човек — същински въглищар, целият в пепел, обгорен. Аз, като го видях — ще призная, — се поуплаших и помислих, че виждам някакъв лунен дух. А той: „Смелост, казва, Менипе,

никакъв бог не съм, защо за безсмъртен ме вземаш?

[27]

Аз съм прочутият естественик Емпедокъл. Като се хвърлях в кратера, димът ме грабна от Етна и ме издигна тук. Сега живея на луната. По-голямата част от времето си летя, храня се с роса. Дойдох да те избавя от сегашното ти затруднение. Мисля, огорчава те и те отчайва туй, дето не виждаш ясно нещата по земята.“ — „Много добре си сторил, драги Емпедокле, казах аз. Щом си отлетя отново в Елада, няма да забравя да ти направя възлияние при огнището, а при новолуние да те призовавам трикратно с уста отворена към луната.“ — „Кълна се в Епдимион^[28], каза той, не съм дошъл тук за отплата. Нажали ми се душата, като те видях тъй притеснен. Но знаеш ли какво да сториш, за да станеш далекоглед?“ — „Вярвай бога, казах аз, не зная какво ще правя, ако не махнеш по някакъв начин тая мъгла от очите ми. Сега ми се струва, че очите ми са пълни с гурели.“ — „И все пак ти, казва, не ще имаш никаква нужда от мене. Още с идването си от земята ти, казва, носиш острия поглед.“ — „Как така? Ами че аз не зная!“ — казвам. „Не знаеш ли, казва, че на дясното си рамо си поставил орлово крило?“ — „Много добре зная, казвам аз, но какво общо има между крило и око?“ — „То е, казва, че орелът е с най-остър поглед сред всички други твари и единствен може да гледа срещу слънцето. По това се познава истинският орел — цар, че гледа в лъчите

и не жуми.“ — „Тъй разправят, казвам аз, и сега съжалявам, че като тръгнах за насам, не си извадих очите, за да поставя на мястото им тези на орела. Дошъл съм незавършен и неснабден с всичко по царски, та приличам на онези, незаконородените и обезнаследените орли.“ — „Все пак, казва, от тебе зависи да имаш още сега едното си око царско. Ако желаяш, вдигни се малко, без да движиш ястребовото крило, махай само другото, и според крилото ще се сдобиеш с остро дясно око. А другото — него никакво средство не може да направи да не гледа по-слабо, защото съответствува на по-неблагоородна част.“ — „Стига ми, казвам аз, дори ако само дясното гледа орловски. Това няма да ми пречи. Мисля, често съм виждал как дърводелците, като замижават с едното си око, по-добре изравняват дъските.“

При тези думи аз захванах да правя това, което ми каза Емпедокъл. Той взе бавно да се отдалечава и постепенно се превърна в дим. Щом размахам дясното крило, тутакси ме обля силна светлина, и всичко, което до този миг бе скрито за мене, се яви пред погледа ми. Наведох се към земята и ясно почнах да виждам градовете, хората, всичко, което ставаше там, та и не само това, което вършеха на открито, ами и всичко, което правеха в къщи, мислейки, че никой не ги вижда. Видях как Птолемей се сношава със сестра си^[29], как синът на Лизимах крои заговор срещу баща си, как Антиох, синът на Селевк, скришно смига на своята мащеха Стратоника, как тесалиецът Александър пада убит от жена си, как Антигон блудствува с жената на сина си, как Аталовият син налива отрова на баща си. На друга страна видях как Арсак убива женицата си, а евнухът Арбак измъква меч срещу Арсак. Телохранители извличаха за крака вън от залата индиеца Спатин, ударен във веждата със златна чаша. Същото можеше да се види в либийските, скитските и тракийските дворци: блудства, убийства, заговори, грабежи, клетвопрестъпления, страхове, предателства от най-близките...

Така си минаваха времето царете, а животът на частните лица беше още по-смешен. Гледах и тях. Епикуреецът Хермодор даваше лъжлива клетва заради хиляда драхми, стоикът Агатокул се съдеше с ученика си, задето той не му платил, ораторът Клиний отмъкваше чаша от Асклепиевия храм, киникът Херофил спеше в един вертеп... Какво да кажа за другите — които крадат, които се съдят, които лихварстват, които подават искове? С една реч, гледката бе пъстра и разнообразна.

ПРИЯТЕЛЯТ

Хубаво ще бъде и това да ми разправиш, Менипе. Изглежда, то ти е доставило необикновено удоволствие.

МЕНИП

Да ти разкажа всичко подред, приятелю, е невъзможно, защото дори само да го видя, ми струваше труд. Но по-главните неща ми се показаха такива, каквито ги описва Омир върху Ахиловия щит^[30]. Тук имаше пирове и сватби, там — процеси и събрания, на трета страна един принасяше жертва, а друг до него се виждаше да плаче. Погледнех ли към страната на гетите, виждах гетите да воюват. Обърнех ли се към скитите, виждах ги да странствуват с колите си. Преместех ли малко очите си в друга посока, виждах как египтяните обработват земята. Финикиецът търгуваше, киликиецът пиратствуваше, лаконецът въртеше бича, атинянинът се съдеше^[31].

Понеже всичко това ставаше по едно и също време, лесно можеш да си представиш на каква каша приличаше то. Все едно да изкараш много певци, или, по-добре, много хорове, и кажеш на всеки от участниците да остави грижата за съзвучността и да пее отделна песен. Всеки усърдно изпълнява своята мелодия и се мъчи да надмине съседа си по гръмогласие. Нали, за бога, си представяш какво ще излезе пеенето?

ПРИЯТЕЛЯТ

Съвсем смешно и объркано, Менипе.

МЕНИП

Такива са и всички земни певци, приятелю, и от такова несъзвучие е съставен човешкият живот. Хората не само издават нестройни гласове, но са и нееднакви по външност, движат се противоположно, нищо не мислят еднакво, докато ръководителят ги прогони от сцената, като им каже, че вече не му са потребни. От този миг те всички са вече еднакви — мълчат, престават да пеят своята разбъркана и безредна песен. Но в този пъстър и многообразен театър всички явления бяха наистина много смешни.

Най-вече ми идеше да се смея на онези, които се караха за синори, на онези, които се гордееха, че обработват сикионското поле^[32], че владеят маратонските земи около Ойноя или че имат хиляда плетра земя в Ахарна. Докато цяла Елада, която, както ми се виждаше отгоре, беше четири пръста голяма, мисля, в сравнение с нея Атика беше една точица. И аз взех да разсъждавам с какви нищо и никакви работи се гордеят богатшите. Най-едрият земевладелец измежду тях ми се струваше, че обработва един от Епикуровите атоми. А когато погледнах към Пелопонес и видях Кинурия, спомних си за колко земица, не по-голяма от зърно египетска леща, паднаха толкова аргивци и лакедемонци в един ден^[33]. Видех ли някой да се гордее със златото си, с осемте си пръстена и с четирите си чаши, аз му се смеех с глас: та целият Пангей заедно с рудниците си беше голям колкото просено зрънце!

ПРИЯТЕЛЯТ

Щастлив си, Менипе, за тази необикновена гледка! Но кажи, за бога, как ти изглеждаха отгоре градовете и самите хора?

МЕНИП

Предполагам, че си виждал сборища от мравки: едни обикалят, други излизат, трети се връщат в града си; тази изнася сметта, онази, грабнала от нейде бобена люспа или половин житно зрънце, тича, носи го. Естествено, и между тях, в съгласие с живота на мравките, има архитекти, вождове, притани, музиканти, философи. Та ето, градовете заедно с хората извънредно много приличаха на мравуняци. Ако ти се вижда унизително да сравняваш хората с държавата на мравките, спомни си старите тесалийски приказки. Ще установиш, че мирмидонците, най-храброто племе, са станали човеци от мравки.

След като се нагледах и насмях на всичко, разтърсих крила и литнах

къмто двореца на Зевса с егидата сред боговете.^[34]

Още не бях изминал един стадий, когато луната заговори с женски глас. „На добър час, Менипе, каза тя. Направи ми една услуга пред Зевс!“ — „Казвай, рекох аз, няма да ми тежи, освен ако не трябва да нося нещо.“ — „Поръчката ми, каза тя, не е трудна — да отнесеш на Зевс една моя молба. Уморих се вече, Менипе, да слушам безкрайните дивотии на философите, които нямат никаква друга работа, освен да се занимават с мене: коя съм, колко съм голяма, по какви причини съм пресечена или сърповидна. Едни казват, че съм населена, други — че вися над морето като огледало, трети ми приписват каквото им скимне. Най-последно, казват, че светлината ми е крадена и незаконна, защото иде отгоре, от слънцето. Не се оставят от намерението да ме смразяват със слънцето, което ми е брат, и да ни настройват враждебно. Види се, не им стига, дето са казали за слънцето, че е камък и огнена маса!

А колко срамотии и мръсни работи зная, които върша нощем тия хора, дето денем ходят с навъсени и строги лица, с важен вид, та привличат погледите на гражданите! Макар и да виждам тия неща, аз мълча. Мисля, че не подобава да откривам и осветлявам нощните им развлечения и живота, който всеки води зад завесата. Не, когато виждам някого от тях да мърсува, да краде или да дръзва на друго деяние, което става нощем, тутакси дръпвам един облак и се покривам, за да не покажа на хората какви срамотии вършат стари хора с дълги бради и добродетел. А те не престават да ме разкъсват с брътвежите си и да ме обиждат по всички начини. Кълна се в Нощта, много пъти съм искала да се преместя по възможност по-далече, за да избягам от техния нахален език. Не забравяй да кажеш това на Зевс и да прибавиш, че не ми е възможно да остана на мястото си, ако не избие онези там, естествениците^[35], ако не затвори устата на диалектиците, не събори Стоата^[36], не запали Академията^[37] и не тури край на споровете в школата на перипатетиците^[38]. Така ще заживея в мир и не ще бъда измервана всеки ден.“ — „Това ще стане“, отговорих аз и се отправих право нагоре по пътя за небето,

дето не виждах следи от труд на говеда и люде.^[39]

Подир малко и луната взе да ми се вижда малка, а земята вече почнах да губя от погледа си. Оставих слънцето надясно, литнах сред звездите и на третия ден наближих небето. Отначало ми се струваше, че, тъй както съм, веднага ще вляза вътре. Мислех, лесно ще остана незабелязан, като съм наполовина орел, знаех, че от стари времена орелът е близък на Зевс. Но после помислих, че веднага ще ме заловят, тъй като едното ми крило е ястребово. И тъй, реших, че е най-добре да не рискувам, приближих се и зачуках на вратата. Хермес чу, запита ме за името ми и бързо отиде да обади на Зевс. След малко, уплашен и цял разтреперан, бях викнат вътре. Сварвам всички насядали и дълбоко замислени: смущаваше ги малко моето странно пътешествие и очакваха след миг да надойдат всички хора, снабдени с крила по същия начин.

Зевс ми хвърли един страшен, пронизителен, титански поглед и каза:

„Кой си, човече, къде е градът ти и кой е родът ти?“^[40]

Щом чух това, аз едва не умрях от страх. Все пак удържах се на нозе, зинал и втрещен от гръмовния му глас. След време, когато се съвзех, заразправях всичко подробно, като захванах от началото: как съм пожелал да изуча небесните явления, как съм отишъл при философите, как съм ги чул да приказват противоречиви неща, как съм се уморил да ме дърпат на всички страни с речите си, после наред за плана си, за крилата и за всичко останало, та чак до небето. Към всичко това притурих и заръката на луната. Тогава Зевс се усмихна, посмекчи суровия си вид и рече: „Какво да кажем за От и Ефиалт, щом дори Менип се осмели да се качи на небето?... Но сега те каним на гости, а утре ще се занимаем с въпросите, за които си дошъл, и ще те изпратим.“ С тези думи той стана и тръгна към небесната слушалия. Време беше да се заеме с хорските молитви.

По пътя той ме питаше за живота на земята: как върви житото в Елада, удари ли ни силно ланшната зима, иска ли зеленчукът повече дъжд. После взе да ме пита дали е останал някой от потомците на Фидий, защо атиняните от толкова години са изоставили Зевсовите

празници, мислят ли да довършат олимпийския му храм^[41], хванати ли са онези, които бяха ограбили храма му в Додона. След като отговорих на тези въпроси, той ми рече: „Каж ми, Менипе, какво мислят хората за мене?“ — „Какво друго, рекох, господи, ако не най-благочестивото — че си цар на всички богове?“ — „Шегуваш се, рече той. И да не ми кажеш, аз добре познавам тяхното непостоянство. Беше някога време, когато за тях аз бях и пророк, и лекар, и изобщо всичко бях аз:

*Зевс бе изпълнил всичките друми,
всичките сборища людски.^[42]*

Тогавя Додона и Пиза бяха бляскави и всеобщо тачени, а от дима на жертвите аз очи не можех да отворя. Но откак Аполон установи прорицалището си в Делфи, а Асклепий — болницата си в Пергам, и откак бе построен храмът на Бендида в Тракия, на Анупис в Египет и на Артемида в Ефес, там всички тичат, правят сборове, принасят хекатомби. А мене, като престарял, мислят, че доста са ме почели, ако веднъж на цели пет години ми принесат жертва в Олимпия. На, затова ще видиш моите олтари по-студени и от законите на Платон^[43], и от силогизмите на Хризип.“

Като разговаряхме така, стигнахме на мястото, където той трябваше да седне, за да изслуша молитвите. Там имаше прозорчета едно до друго, прилични на кладенчови отвори, с похлупаци. До всяко имаше златен трон. Зевс седна до първото прозорче, отмахна похлупака и се зае с молитвите. Молеха се от всички страни на земята за най-разнообразни работи. Наведох се и аз и заслушах молитвите. Те бяха такива: „Зевсе, нека стана цар!“, „Зевсе, дано ми се роди лук и чесън!“, „Богове, по-скоро да умре баща ми!“ Друг казваше: „Дано наследя жена си!“, „Дано не усетят, че кроя засада на брата си!“, „Дано спечеля делото!“, „Дано бъда увенчан на Олимпийските игри!“ От моряците един се молеше да духа горнякът, друг — долнякът; земеделецът искаше дъжд, тепавичарят — слънце. След като изслушваше и разглеждаше внимателно всяка молитва, Зевс не обещавахе да изпълни всичко —

даде бащата едното, но другото строго отказа.^[44]

Справедливите молитви той приемаше през отворчето горе и ги слагаше отдясно, а престъпните, непостижали нищо, духваше и пращаше отново долу, та да не бъдат близо до небето. Само при една молитва го видях затруднен: двама души му се молеха за съвсем противоположни неща, а обещаваха еднакви жертви, и той не знаеше кого от двамата да послуша. Случи му се точно онова, академическото^[45]: не можеше нищо да отсъди, спря се, като Пирон, и взе да мисли.

След като достатъчно се занима с молитвите, той премина на следващия трон, при второто прозорче, наведе се и се зае с клетвите и техните автори. Занима се с тях, порази епикуреца Хермодор и се премести на следващия трон, за да чуе знаменията, предсказанията и птицегаданията. Оттам отиде при прозорчето за жертвите, през което влизаше жертвеният дим и съобщаваше на Зевс името на всеки жертвоприносител. Като се освободи от това, той заповяда на ветровете и на годишните времена какво трябва да правят. „Днес при скитите да вали, при либийците да гърми, при елините да снежи! Ти, Горняко, духни в Лидия, а ти, Долняко, стой мирно! Западникът да развълнува Адриатическото море! Да се пръснат около хиляда крини град над Кападокия!“

Когато току-речи всичко бе турено в ред, ние тръгнахме за пиршеството. Беше вече време за вечеря. Хермес ме взе и ме тури при Пан, Корибант, Атис и Сабазий, при тези чуждестранни и съмнителни богове. Хляб поднасяше Деметра, Дионис — вино, Херакъл — месо, Афродита — мирти, а Посейдон — хамсийки. Освен това скришно си вкусвах от амброзията и от нектара. Добричкият Ганимед, видеше ли, че Зевс се е загледал нанякъде, от човеколюбие ми сипваше по чашка-две нектар. А боговете — както казва някъде Омир, след като, мисля, сам, като мене, е видял тамошните неща, — нито хляб ядат, нито вино искрометно^[46] пият, ами си поднасят амброзия и се опиват с нектар. Но най-голяма наслада изпитват да се хранят с жертвен дим, който се издига заедно с миризмата на месото, а също — с кръвта на свещените животни, която жертвоприносителите разливат край олтара. На пира Аполон свири на китара, Силен игра кордакс^[47]. Музите, на нозе, ни

пяха места из Хезиодовата „Теогония“ и първата ода от Пиндаровите химни. А когато се наядохме, всички, кой както си беше, легнахме да си починем — доста бяхме пийнали.

*Спяха вси богове и героите колесничари,
спяха през цялата нощ, само мен сладък сън
неспоходи.*^[48]

Размишлявах по много и различни въпроси и особено как на такава възраст на Аполон не е покарала брада и как става нощ на небето, щом слънцето е винаги там и пирува заедно с другите. Най-после заспах за малко.

Сутринта, като стана, Зевс заповяда да се свика събрание. Когато се събраха всички, той започна: „Причината да ви свикам е гостът, който дойде вчера. Отдавна исках да се посъветвам с вас относно философите, но сега, подбуден особено от луната и от нейните оплаквания, реших да не отлагам повече обсъждането на този въпрос. Има един род хора, изплавал неотдавна на повърхността на живота, този род е ленив, свадлив, суетен, избухлив, възлаком, възглупав, надменен, пълен с нахалство и, за да се изразя с думите на Омир, е

непотребен товар на земята.^[49]

Тия хора са се разделили на школи и са измислили разни словесни лабиринти. Едни се наричат стоици, други — академици, трети — епикурейци, четвърти — перипатетици, и други, още по-смешни. После си турят важното име добродетел, навъсят вежди, пуснат бради и тръгнат да обикалят, като прикриват с лъжливия си вид своите позорни нрави. Извънредно много приличат на онези трагически актьори, на които махнеш ли маската и златошитата дреха, остава едно смешно човече, наето да играе срещу седем драхми.

Макар че са такива, те презират всички други хора, а за боговете разправят чудати работи. Събират момчета, които лесно се лъжат, изтежко им възпяват изтърканата добродетел и ги учат на словесни

бърканици. Пред учениците си винаги възхваляват въздържанието и мъдростта, но кой би могъл да каже как ядат, как мърсуват, как ближат калта по оболите, когато останат насаме със себе си? Но най-лошото е, че, макар и да не принасят нито обществена, нито частна полза, а са непотребни и излишни, макар че не са

нито юначни в сражение, нито в събрание мъдри^[50]

все пак те обвиняват другите, като измислят срещу тях язвителни речи и съчиняват клевети; те корят и хулят близките си и смятат, че първенство ще получи онзи от тях, който е най-гръмогласен, най-безсрамен и най-дързък в ругатните.

Но запиташ ли този, който се напъва да крещи и обвинява другите: «Ами ти какво правиш и какво, за бога, даваш на живота?», ако иска да ти каже истината и правото, ще ти отговори: «Да плувам, да ора, да воювам, да се занимавам с някакъв занаят — ми се вижда излишно. Затова кряскам, ходя мръсен, мия се със студена вода, бос обикалям зиме и, подобно на Мом, клеветя другите за делата им. Ако някой богаташ устройва разкошни пирове или има любовница, залавям се да разследвам това и негодувам; ако пък някой приятел или другар лежи болен и се нуждае от помощ и грижи, не ща да зная.» Такава е тази порода, о богове!

Но онези от тях, които се наричат епикурейци, са особено дръзки и без мяра ни нападат. Те казват, че боговете нито имат грижа за човешките работи, нито изобщо гледат какво се върши. Ето защо време е да размислите, защото, ако веднъж успеят да убедят света в това, ще има да гладувате. Кой ще ви принася вече жертва, като не очаква да получи нищо? Всички чухте обвиненията на луната от вчерашния разказ на госта ни. Като е така, решавайте това, което ще бъде и за хората най-полезно, и за нас най-сигурно.“

След тия Зевсови думи събранието зашумя и изведнъж всички завикаха: „Гръмни ги! Изгори ги! Тресни ги! В пропастта! В Тартара, като гигантите^[51]!“

Зевс отново наложи мълчание.

„Ще бъде, както искате — каза той. — Всички ще бъдат поразени заедно с диалектиката си, само че, поне засега, не може да бъде наказан никой. Тези четири месеца, както знаете, са празнични и аз вече обявих примирие. Но през новата година, рано напролет, тия злодейци зле ще погинат от моята мълния страшна.“

Рече Кронион това, па кимна с тъмните вежди.^[52]

„А за Менип — продължи той — решавам следното: да му се свалят крилата, за да не дойде отново, и Хермес още днес да го отнесе на земята.“

С тия думи той разпусна събранието, а киленският бог ме хвана за ухото и вчера привечер ме спусна при Керамикос.

Ти чу всичко, приятелю, всичко, което видях на небето. Сега отивам да занеса тия радостни вести на ония философи, които се разхождат в Пъстрата колонада.

[1] Стадий — мярка за дължина, прибл. 185 м. — Б.пр. ↑

[2] Парасанг — мярка за дължина, прибл. 5,5 км. — Б.пр. ↑

[3] Фригиецът е Ганимед. — Б.пр. ↑

[4] Начала — в смисъл на елементи; краища — в смисъл на крайни цели. За атоми, празно пространство и материя говорят атомистите (Левкип, Демокрит, Епикур), а за идеи — Платон. — Б.пр. ↑

[5] Възгледът, че Слънцето е огнена маса, принадлежи на Анаксагор и Демокрит. — Б.пр. ↑

[6] Възгледът, че Луната е населена, се изповядвал от питагорейците и от Анаксагор. — Б.пр. ↑

[7] Възгледът, според който Слънцето изтегля влагата от морето и я разпределя между звездите, е на Хераклит. — Б.пр. ↑

[8] За бог създател на света говори Платон в диалога „Тимей“. — Б.пр. ↑

[9] Визира се учението на Платон за идеите. — Б.пр. ↑

[10] Термините пределно и безпределно загатват за философията на Левкип и Демокрит. — Б.пр. ↑

[11] Възгледът, че световите са много, принадлежи на атомистите; възгледът, че съществува един-единствен свят — на Питагор, Платон, Аристотел и др. — Б.пр. ↑

[12] Хераклит. — Б.пр. ↑

[13] Възгледът, че богът е число, принадлежи на питагорейците. — Б.пр. ↑

[14] За един бог говори Ксенофан. — Б.пр. ↑

[15] За подобна йерархия сред боговете говорят Платон, стоиците, неоплатониците, неопитагорейците. — Б.пр. ↑

[16] За безплътен и безобразен бог говори Ксенофан, а за материален, съставен от атоми — Епикур. — Б.пр. ↑

[17] Възгледът, че боговете се грижат за световните работи, принадлежи на стоиците; противният възглед се поддържа от епикурейците. — Б.пр. ↑

[18] Възгледът, според който светът се носи без господар и вожд, принадлежи на откритите атеисти Диагор и Теодор. — Б.пр. ↑

[19] Чрез думите „велегласно гърмящи и прекраснобради“ Лукиан пародира Омир. — Б.пр. ↑

[20] „Одисея“. — Б.пр. ↑

[21] Става дума за театъра на Дионис, който се намира на югоизток от Акропола. — Б.пр. ↑

[22] Виж „Илиада“. — Б.пр. ↑

[23] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[24] Родоският колос представлявал 33-метрова статуя на бога на Слънцето, издигната пред пристанището на Родос. Едно от седемте чудеса на древността. — Б.пр. ↑

[25] Кулата на о. Фарос, близо до Александрия, с прочут фар, била смятана за друго чудо на древния свят. — Б.пр. ↑

[26] Виж „Илиада“. — Б.пр. ↑

[27] «Одисея». — Б.пр. ↑

[28] Тази клетва има връзка с два факта: че Ендимион е любимец на Луната и че Емпедокъл се намира на Луната. — Б.пр. ↑

[29] Птолемей Филадельф, цар на Египет, се оженил за сестра си Арсиноя. — Б.пр. ↑

[30] Виж „Илиада“. — Б.пр. ↑

[31] Страстта на атиняните към съдебните дела била пословична. На нея Аристофан посвещава комедията си „Осите“. — Б.пр. ↑

- [32] Сикионското поле било прочуто с маслиновите си гори. — Б.пр. ↑
- [33] За битката на аргивците и лакедемонците. — Б.пр. ↑
- [34] „Илиада“. — Б.пр. ↑
- [35] Като например Анаксагор. — Б.пр. ↑
- [36] Стоата, т.е. школата на стоиците. — Б.пр. ↑
- [37] Академията, т.е. школата на Платон. — Б.пр. ↑
- [38] Виж „Продажба на животи“. — Б.пр. ↑
- [39] Виж „Одисея“. — Б.пр. ↑
- [40] „Одисея“. — Б.пр. ↑
- [41] Зевсовият храм бил започнат при Пизистрат (VI в. пр.н.е.) и бил завършен от император Адриан (II в. н.е.). — Б.пр. ↑
- [42] Арат, «Небесни явления». — Б.пр. ↑
- [43] Лукиан има предвид съчинението на Платон, озаглавено „Законите“. — Б.пр. ↑
- [44] „Илиада“. — Б.пр. ↑
- [45] Академията, т.е. школата на Платон. — Б.пр. ↑
- [46] „Илиада“. — Б.пр. ↑
- [47] Танц с неприлични телодвижения. — Б.пр. ↑
- [48] „Илиада“. — Б.пр. ↑
- [49] «Илиада». — Б.пр. ↑
- [50] «Илиада». — Б.пр. ↑
- [51] Виж „Зевс трагик“. — Б.пр. ↑
- [52] „Илиада“. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.